

Grażyna OSIKA

DAR GODNOŚCI O interakcyjnym znaczeniu technik „dawania twarzy”

Samostanowienie jako istotny warunek realizowania godności, wynikający z czysto ludzkiej zdolności do podejmowania świadomych decyzji, wyróżniający człowieka spośród gatunków, daje także możliwość wycofania się, rezygnacji z siebie, zejścia na drugi plan jako najwyższego wyrazu godności; im bardziej bowiem człowiek zatopiony jest w swojej doczesności, skupiony na własnych interesach, im mniej ma dystansu do samego siebie, tym mniej ma godności.

Robert Spaemann wskazuje, że treść słowa „godność” trudno jest ująć za pomocą pojęcia, ponieważ termin ten wyraża niedefiniowalną prostą jaćkość, a jego znaczenie zaczynamy rozumieć dopiero dzięki przykładom lub parafrazom¹. Analizy antropologiczne podpowiadają, że pragnienie bycia dysponentem tej wartości właściwe jest dla wszystkich społeczności ludzkich². Spaemann przekonuje także, że tego rodzaju pierwotne fenomeny ze względu na swój charakter mogą przejawiać się w bardzo różnorodnych obszarach rzeczywistości. Ujawniająca się w egzemplifikacjach istota godności wskazuje na wewnętrzny spokój, wewnętrzną niezależność oraz poczucie siły połączone z dobrowolną rezygnacją z jej wykorzystania jako na swoje najbardziej charakterystyczne cechy³.

Badania nad zagadnieniem godności w dużym stopniu skupiają się na szeroko rozumianym prawnym aspekcie tego fenomenu i z konieczności w centrum uwagi stawiają jego ontyczne i etyczne uwarunkowania – w kontekście zarówno klasycznych ujęć filozoficznych⁴, jak i dyskusji toczących

¹ Por. R. Spaemann, *O pojęciu godności człowieka*, w: tenże, *To co naturalne. Eseje antropologiczne*, tłum. J. Merecki, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2022, s. 97.

² Por. H.C. Hu, *The Chinese Concept of “Face”*, „American Anthropologist” 46(1944) nr 1, s. 45.

³ Por. Spaemann, dz. cyt., s. 101.

⁴ Zob. hasło „Human dignity”, w: Internet Encyclopedia of Philosophy, <https://iep.utm.edu/human-dignity/>; C. Herрман, *What Is Dignity?*, „Eidos: A Journal For Philosophy of Culture” 9(2019) nr 3, s. 103-125; M.R. Staffe n, M. Arshakyan, *About the Principle of Dignity: Philosophical Foundations and Legal Aspects*, „Seqüencia (Florianópolis)” 75(2017), s. 43-62; L. Nordenfelt, *The Concept of Dignity: An Analysis*, Ersta Sköndal Bräcke högskola, Tullinge 2021; G. Pico della Mirandola, *Oratio de hominis dignitate. Mowa o godności człowieka*, tłum. Z. Nerczuk, M. Olszewski, IFiS PAN, Warszawa 2010; I. Kant, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, tłum. M. Wartenberg, PWN, Warszawa 1984; M. Robin, *Dignity: Its History and*

się wokół praw człowieka⁵. Jest to w pełni uzasadnione i trudno krytykować takie usytuowanie uwagi analitycznej. Kiedy jednak poruszamy się wokół fundamentów ontologicznych godności, siłą rzeczy wnikamy się w pytania o jej ontyczne źródła, o to, co nią jest, a co nią nie jest, komu przysługuje, a komu nie przysługuje. W takich wypadkach formułowane odpowiedzi faktycznie wymagają uwzględnienia szerszych horyzontów ontycznych i etycznych albo wręcz zamknięcia się w ramach określonego modelu ontologicznego, z którego wynikają wskazania etyczne. I dzięki temu – lub przez to – dyskusje toczą się wciąż od nowa. Lektura prezentowanych w nich argumentów, uzasadniających konkretną wizję, często – prawdopodobnie w sposób niezamierzony – wywołuje wrażenie, że mamy ograniczone zasoby godności, którymi musimy gospodarować bardzo racjonalnie, bez rozrzutności; przyznanie jej komuś musi zatem mieć uzasadnienie, a ten, komu ją przyznajemy, musi spełniać określone warunki. Brak hojności, jakim się wykazujemy w tym względzie, skutkuje prowadzącymi do wykluczenia podziałami na tych, którzy dostąpili „zaszczytu”, i tych, którzy musieli zostać pominięci. Intuicyjnie czujemy, że takie akty podziału są w jakiś sposób niegodne.

Z tego powodu w niniejszych rozważaniach proponuję rozpatrzenie innego podejścia i zbadanie, co może się stać, gdy wykażemy się hojnością, gdy zawiesimy pytania o ontyczny i etyczny status godności, a w swoich praktykach społecznych zaczniemy się zachowywać tak, jakby każdy aktor życia społecznego był dysponentem tej jakości. Konkretyzując, będę poszukiwać odpowiedzi na następujące pytanie badawcze: Jaki efekt społeczny możemy uzyskać, przyjmując, że respektowanie ludzkiej godności jest wpisane w każdą ludzką interakcję. W pewnym sensie właśnie takie założenie normatywne przyjmuje się w odniesieniu do praw człowieka, ale w tym kontekście zawsze pojawia się pytanie o podstawę tych praw, o warunki bycia człowiekiem. Oczywiście zagadnienia te są ważne, do problematyki tej odnosili się na przykład personaliści, w tym Karol Wojtyła – Jan Paweł II, który w swoich encyklikach oraz pracach teologicznych i filozoficznych ukazuje sposób, w jaki godność wyłania się z czynów godziwych, ujawniając jednocześnie ontyczny wymiar osoby, jej stawianie się, jej „dynamiczne *fieri*”⁶, dzięki któremu uzyskujemy

---

Meaning, Harvard University Press, Cambridge 2018; K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, w: tenże, „*Osoba i czyn*” oraz *inne studia antropologiczne*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2000, s. 43-344.

⁵ Zob. J. Waldron, *Dignity, Rank, and Rights*, Oxford University Press, New York 2012; M. Dan-Cohen, *Introduction: Dignity and Its (Dis)content*, w: Waldron, *Dignity, Rank, and Rights*, 3-10; J. Miklaszewska, *Godność człowieka w koncepcji Immanuela Kanta a doświadczenie Auschwitz*, „Ruch Filozoficzny” 72(2017) nr 4, s. 47-64; Staffen, Arshakyan, dz. cyt.; M. Robin, *Dignity: Its History and Meaning*, Harvard University Press, Cambridge 2018.

⁶ Por. Wojtyła, *Osoba i czyn*, s. 60.

ogląd osoby⁷. Ustalenia te są z kolei kluczowe dla budowania koncepcji osoby i czynu, umożliwiając bowiem przejście od wymiaru ontycznego do etycznego⁸. Ponieważ ujęcie wielości kwestii związanych z kategorią godności przekracza ramy jednego artykułu (jest to raczej materiał na książkę), konieczne są pewne ograniczenia. Proponowane w niniejszych rozważaniach podejście zmierza do wskazania możliwych konsekwencji interpersonalnych przyjęcia bezwarunkowej zasady, że każdy, z kim się komunikuję (wchodzę w interakcję), „ma” w sobie godność, a dociekanie jej źródeł nie jest konieczne. Tak należy rozumieć sugerowany w tytule „dar” godności: dają drugiemu takie swoje zachowanie, jak gdyby miał w sobie ową pierwotną jakość. Ujęcie takie niemal wymusza rezygnację z odniesień ontologiczno-etycznych i każe przenieść uwagę na wymiar zjawiskowy – uczestnicy interakcji funkcjonują bowiem głównie w tym wymiarze.

W przedstawionych w niniejszym artykule badaniach wykorzystana została analiza konceptualna⁹, pozwalająca na podstawie istniejącej już wiedzy rozwinąć teoretyczny namysł, który w toku prac empirycznych będzie mógł następnie zostać poddany weryfikacji. W przypadku proponowanego tu eksperymentu intelektualnego wybór tej metody wydaje się w pełni uzasadniony: pozwala ona wypracować nowatorskie spojrzenie na analizowany problem, a także łączyć teorie, adaptować je do nowych rozwiązań, kategoryzować zjawiska i ustalać związki między nimi oraz budować modele teoretyczne¹⁰.

Ponieważ artykuł ten nie ma charakteru przeglądownego, nie wydaje się konieczne odtwarzanie historii rozwoju pojęcia godności ani analizowanie w tym aspekcie proponowanych modeli ontyczno-etycznych; ważne będzie natomiast – zgodnie z kolejnymi etapami przyjętej metody – zdefiniowanie podstawowych pojęć, czyli opisanie wstępnych założeń teoretycznych (w niniejszych rozważaniach proponuje się, by wyznaczyć zakres denotacyjny pojęcia godności w odniesieniu do charakteryzowanego ujęcia), a następnie

⁷ Por. tamże, s. 64.

⁸ Por. tamże, s. 67.

⁹ Zob. A. Dickson i in., *Theoretical and Conceptual Framework: Mandatory Ingredients of a Quality Research*, „International Journal of Scientific Research” 7(2018) nr 1, s. 438-441; J. Furner, *Conceptual Analysis: A Method for Understanding Information as Evidence, and Evidence as Information*, „Archival Science” 2004, nr 4, s. 233-265; M.T. Stuart, *Philosophical Conceptual Analysis as an Experimental Method*, w *Meaning, Frames, and Conceptual Representation*, red. T. Gamerschlag i in., Düsseldorf University Press, Düsseldorf 2015, s. 267-292; L.L. Gilson, C.B. Goldberg, *So, What Is a Conceptual Paper?*, „Group & Organization Management” 40(2015) nr 2, s. 127-130; E. Jakkola, *Designing Conceptual Articles: Four Approaches*, „AMS Review” 10(2020) nr 3, s. 18-26; G. Osińska, *Humanistic and Social Dimensions of Cobotization in the Context of Implementation Industry 5.0*, „Scientific Papers of Silesian University of Technology” 2022, nr 165, s. 259-274.

¹⁰ Zob. Jakkola, dz. cyt.; Osińska, dz. cyt.

ustalenie zależności (rozpatrzenie sposobów manifestacji godności, jakimi dysponujemy w trakcie przebiegu interakcji) i ostatecznie wyciągnięcie wniosków (wskazanie ewentualnych korzyści związanych z powszechnym wprowadzeniem tego typu praktyk do życia społecznego).

DEFINICJA POJĘCIA GODNOŚCI

Ze względów, na które wskazywano wcześniej, wypracowana w niniejszych rozważaniach definicja godności będzie skupiała się na ujęciu zjawiskowym, bez uwzględniania wymiaru ontycznego i etycznego.

Zdaniem Catherine Dupré kategoria godności człowieka stanowi największe wyzwanie dla filozofów polityki w dwudziestym pierwszym wieku, paradoksalnie bowiem status normatywny tej kategorii nigdy nie był tak silny, a jednocześnie jej zakres semantyczny nigdy nie był mniej wyraźny¹¹. Sytuacja ta wywołana jest między innymi ograniczoną liczbą opracowań naukowych związanych z problematyką godności. W efekcie niektórzy krytycy zaczęli wskazywać, że pojęcie to stało się bezużyteczne lub wręcz jest nazwą pustą¹². Jednakże Dupré podkreśla, że „godność ludzka” należy do tak zwanych terminów heurystycznych, czyli takich, których zakresy denotacyjne nigdy nie są w pełni określone. Treść (znaczenie) takich terminów zgłębiane jest bowiem stopniowo, w kolejnych aktach poznania, i jednocześnie zawsze pozostaje nie w pełni doprecyzowane¹³.

Co do czego zatem możemy mieć pewność? Matte Lebech podkreśla, że u podstaw idei i zasady godności ludzkiej leży doświadczenie godności. Idea ta była rozpatrywana w odniesieniu do różnych aspektów istoty ludzkiej: w kontekście jej natury, relacji z Bogiem, racjonalności czy też integracji społecznej. W związku z tym można ludzką godność definiować z różnych perspektyw oraz w różnych ramach historycznych: kosmocentrycznych, chrystocentrycznych, logocentrycznych i policentrycznych, które reprezentują różne sposoby ugruntowania tego pojęcia. O ile jednak obecne w tych definicjach czynniki wyjaśniające wskazują na to, co istotowo ludzkie, żadne ramy historyczne rozpatrywane w oderwaniu od pozostałych perspektyw nie dostarczają wystarczającego uzasadnienia godności ludzkiej¹⁴.

¹¹ Por. C. Dupré, *The Age of Dignity: Human Rights and Constitutionalism in Europe*, Hart Publishing, Oxford – Portland, Oregon, 2015, s. 4.

¹² Por. E. Piekier, *Godność człowieka a życie ludzkie. Rozbrat dwóch fundamentalnych wartości jako wyraz narastającej relatywizacji człowieka*, tłum. J. Merecki, Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2007, s. 5-9; Dupré, dz. cyt., s. 16.

¹³ Por. Dupré, dz. cyt., s. 16n.

¹⁴ Zob. M. Lebech, *What is Human Dignity?*, „Maynooth Philosophical Papers” 2 (2003), s. 1-12 (https://www.researchgate.net/publication/267399420_What_is_Human_Dignity); por. tenże,

Zarówno w tradycji zachodniej¹⁵, jak i konfucjańskiej¹⁶ kategoria godności powiązana jest ściśle z wymiarem osobowym i rozumiana jako wartość człowieka, który będąc istotą wyposażoną w zdolności, używa ich jako środka swego rozwoju, samoaktualizacji. Godność jako swoista ludzka cecha – zdaniem Herberta Spiegelberga – opiera się wprost na fakcie posiadania osobowości¹⁷, a poczucie godności – jak uściśla Józef Kozielski – jest składnikiem osobowości człowieka¹⁸, umożliwiającym kształtowanie relacji do własnych pragnień, intencji, motywacji oraz celów związanych z całościowo rozumianym dobrem¹⁹. Godność możemy zatem definiować jako dyspozycję jednostki do takiego realizowania się w świecie, które wynika z autentycznego poczucia własnej wartości oraz działania pozwalającego przekraczać siebie, wyrastać ponad uwarunkowania i różnorakie determinizmy, pomaga budować poczucie autonomii oraz doświadczać wolności. Samostanowienie jako istotny warunek realizowania godności, wynikający z czysto ludzkiej zdolności do podejmowania świadomych decyzji, wyróżniający człowieka spośród gatunków²⁰, daje także możliwość wycofania się, rezygnacji z siebie, zejścia na drugi plan jako najwyższego wyrazu godności²¹; im bardziej bowiem człowiek zatopiony jest w swojej doczesności, skupiony na własnych interesach, im mniej ma dystansu do samego siebie, tym mniej ma godności²².

Roman Ingarden ujmuje rzecz następująco: „Ludźmi jesteśmy przez to, że żyjemy w pewnym sensie «ponad stan», że ponad wszystko, co nam jest potrzebne do utrzymywania naszego fizjologicznego życia i jego mniejszej lub większej pomyślności, stwarzamy pewne «rzeczy», luksus dla życia fizjologicznego stanowiące, ale niezbędne dla nas na to, żebyśmy przyjemności i przykrości tego życia znosić chcieli i żebyśmy zadośćuczynili godności naszej wewnętrznej, bez której w ogóle żyć byśmy nie zdołali. Jesteśmy ludźmi przez to, że przerastamy warunki biologiczne, w jakich znaleźliśmy się, i że na ich

---

On the Problem of Human Dignity: A Hermeneutical and Phenomenological Investigation, Verlag Königshausen & Neumann GmbH, Würzburg 2009, s. 21.

¹⁵ Por. J. Guerrero van der Meijden, *Person and Dignity in Edith Stein's Writings*, Walter de Gruyter, Berlin–Boston 2019, s. 1-11.

¹⁶ Por. Q. Zhang, *Human Dignity in Classical Chinese Philosophy: Confucianism, Mohism, and Daoism*, Palgrave Macmillan, New York 2016, s. 17-44.

¹⁷ Por. H. Spiegelberg, *Human Dignity: A Challenge to Contemporary Philosophy*, w: *Human Dignity: This Century and the Next*, red. R. Gotesky, E. Laszlo, Gordon & Breach, Amsterdam 1976, s. 57.

¹⁸ Por. J. Kozielski, *O godności człowieka*, Czytelnik, Warszawa 1977, s. 49.

¹⁹ Por. A. Warmbier, *Rozwój świadomości moralnej i formy doskonalenia motywacji*, w: *Spór o podmiotowość. Perspektywa interdyscyplinarna*, red. A. Warmbier, Księgarnia Akademicka, Kraków 2016, s. 226.

²⁰ Por. D. Graeber, D. Wengrow, *Narodziny wszystkiego. Nowa historia ludzkości*, tłum. R. Filipowski, Zysk i s-ka, Poznań 2022, s. 96.

²¹ Por. Spemann, s. 109.

²² Por. tamże, s. 110.

podłożu budujemy nowy, odmienny świat”²³. Dla pełnego poczucia godności kluczowa jest z jednej strony świadomość dysponowania sobą, z drugiej – świadomość swojego sprawstwa, dlatego poczucie to jest nierozzerwalnie związane z ludzką aktywnością²⁴. Jak wskazuje – za Marią Ossowską – Kozielski, człowiek kształtuje swoją godność w spontanicznym bądź zaprogramowanym działaniu. „Broniąc swojego «ja», tworząc nowe idee i rzeczy czy podejmując altruistyczne czyny, jednostka utwierdza się w przekonaniu o osobistej wartości”²⁵, ale także w swych działaniach ma szansę ukazywać swoją wartość innym. Ten proces „wydobywania” swojej godności jednostka może realizować w kilku wymiarach: może pozostawać wierna sobie, niejako pielęgnować wewnętrzne poczucie godności oraz kształtować godność zewnętrzną przejawiającą się w aktywności skierowanej ku innym ludziom – może solidaryzować się z innymi, poświęcać się dla nich, współuczestniczyć, zachowywać się altruistycznie, ale może także twórczo przekształcać rzeczywistość²⁶. Wydobywanie godności, czyli poświadczanie swojej wartości, dokonuje się zatem w relacji z samym sobą (wymiar wewnętrzny) lub w relacji z innymi (wymiar zewnętrzny) i działania, które w tym względzie podejmuje, konstytuują ten proces.

Być może dlatego tak wiele uwagi poświęca się ochronie godności ludzkiej w sytuacjach, w których sam zainteresowany nie jest w stanie przekroczyć swoich ograniczeń fizycznych, tak jak to się dzieje w przypadku choroby, zniewolenia, skrajnej biedy lub zagrożenia. Wówczas za pomocą prawa lub innych praktyk społecznych stajemy w obronie tej pierwotnej jakości, której – jak sądzimy – jednostka jest dysponentem, szanując jej wcześniejsze dokonania lub (i) mając nadzieję na przyszłe.

Zaproponowany sposób definiowania terminu „godność” może budzić niedosyt. Jak wskazywano wcześniej, jest to termin heurystyczny, jego znaczenie uwypukla się w kolejnych odsłonach, jednakże dla potrzeb niniejszych rozważań nie pogłębione o wymiar ontyczny i etycznym wskazanie zakresu denotacyjnego wydaje się wystarczające.

TWARZ JAKO KATEGORIA GODNOŚCIOWA

Zaprezentowany powyżej sposób rozumienia godności nie wymusza wyłączenia kogokolwiek z kręgu jej dysponentów, pozwala odsunąć na drugi plan

²³ R. In g a r d e n, *Książeczka o człowieku*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1987, s. 37.

²⁴ Takie podejście do godności wpisuje się także w koncepcję Karola Wojtyły; w niniejszym opracowaniu pozostajemy jednak poziomie fenomenów, Wojtyła zaś pogłębia rozumienie o wymiar ontyczny (zob. W o j t y ł a, dz. cyt.).

²⁵ K o z i e l e c k i, dz. cyt., s. 14.

²⁶ Por. tamże, s. 17n.

pytania o jej status ontyczny i skupić się na możliwości prześledzenia praktyk społecznych, w których manifestuje się respekt wobec godności aktorów społecznych uczestniczących w interakcji. Proces „wydobycia” godności może być rozumiany jako jej konstruowanie lub odkrywanie i dzięki temu proponowane ujęcie otwiera się na różne modele ontyczne – przy jednoczesnej konkretyzacji tych działań, które należy rozpatrywać jako konstytutywne dla tej jakości.

W dalszym toku konieczne jest wskazanie praktyk społecznych, które mają charakter godnościowy. Do analizy tej zostanie wykorzystana antropologiczna kategoria twarzy (ang. face) wprowadzona przez Hsien Chin Hu w roku 1944 w artykule *The Chinese Concept of „Face”*²⁷ i wraz z pojęciem technik twarzy (ang. facework) szerzej rozpowszechniona przez Ervinga Goffmana w *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*²⁸ z roku 1967. Szczególnie cenne jest ujęcie Goffmana jako uznanego badacza interakcji ludzkich, sięgał on jednak do koncepcji twarzy Hsiena Chin Hu, dlatego koncepcji tej nie można tu pominąć.

Warto dodać, że kategoria twarzy pojawia się także w innych kontekstach, mowa o koncepcji Emmanuela Lévinasa, który twarz pojmował jako „sposób, w jaki Inny ukazuje się, przewyższając *ideę Innego we mnie*”²⁹. „Ten sposób – pisze Lévinas – nie polega na tym, że Inny staje się tematem dla mojego spojrzenia. Twarz się *wyraża*”³⁰. Zdaniem francuskiego filozofa dzięki temu pojęciu możemy opisać bezpośredniości³¹, twarz bowiem jest żywą obecnością³². Interpretując tę myśl, Tadeusz Gadacz zwraca uwagę na etyczny charakter tej obecności: „Inny poprzez swoją twarz obecny jest nie w horyzoncie poznania, lecz etycznego wyzwania. Relacja «twarzą w twarz» zakłada pierwszeństwo sfery etycznej przed poznaniem. Dostęp do twarzy jest od razu etyczny [...] twarz jest sensem ze względu na nią samą”³³. Ponadto „mieć sens znaczy mieć związek z absolutem”³⁴. Wypowiedzi, w których podjęto próbę zrelacjonowania sposobu ujęcia twarzy w filozofii Lévinasa, wskazują na odmienny kierunek analiz niż ten przyjęty w niniejszym tekście. Według tego filozofa epifania twarzy i proces jej odsłaniania wciąga nas w dyskurs etyczny,

²⁷ Por. H u, dz. cyt., s. 45.

²⁸ Zob. E. G o f f m a n, *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*, Aldine Publishing Company, Chicago 1967; t e n z e, *Rytuał interakcyjny*, tłum. A. Szulżycka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

²⁹ E. L é v i n a s, *Całość i nieskończoność. Esej o zewnętrżności*, tłum. M. Kowalska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 42.

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże, s. 43.

³² Tamże, s. 62.

³³ T. G a d a c z, *Historia filozofii XX wieku. Nurty 2*, Znak, Kraków 2009, s. 593.

³⁴ Tamże, s. 104.

a prowadzona w niniejszym artykule refleksja świadomie rezygnuje z takiego ujęcia, interakcyjne istotniejszy jest bowiem zjawiskowy wymiar „twarzy”.

W omawianym tu przypadku chodzi raczej o uzmysłowienie sobie konkretnych form zachowań, w których dochodzi do realizacji zasady poszanowania godności, czyli momentów interakcyjnego ukonkretniania się godności. Kiedy bowiem próbujemy odpowiedzieć na pytanie, jaki efekt społeczny możemy uzyskać, przyjmując, że respektowanie godności człowieka wpisane jest w każdą ludzką interakcję, musimy sobie uświadomić – odnosząc się przy tym do proponowanych w analizie kategorii antropologicznych – jak w trakcie kontaktu demonstrujemy ten fakt, czyli jakie techniki twarzy stosujemy.

Sięgając do źródeł antropologicznej koncepcji twarzy, Hsien Chin Hu rozpoznawał dwa związane z nią rodzaje godności: mien-tsu i lien. Pierwszy z nich wyraża się w szacunku opartym na własnych zasługach, także tych, które zostały uzyskane za pomocą sprytnych forteli, a zasługi są zawsze zależne od potencjału związanego ze środowiskiem zewnętrznym. Chodzi tu zatem o uznanie mające charakter formalny. W drugim przypadku godność danej osoby jest efektem jej reputacji moralnej; lien to szacunek wobec człowieka, który wypełnił swoje zobowiązania bez względu na związane z tym trudności, czyli w każdych okolicznościach okazywał się przyzwoitym człowiekiem³⁵. Karen Tracy zwraca uwagę, że przeniesione na grunt zachodni, pojęcia te nabierają nieco odmiennego znaczenia. Jej zdaniem kategoria twarzy ma charakter społeczny i powstaje jako efekt obecności drugiej osoby, jako forma zachowań komunikacyjnych. Twarz odnosi się do społecznie określonych tożsamości, które ludzie przypisują innym, techniki twarzy natomiast dotyczą strategii komunikacyjnych, zapewniających definiowanie, wspieranie lub kwestionowanie prezentowanych tożsamości. Zarówno twarz, jak i techniki twarzy dotyczą relacji między praktykami komunikacyjnymi a tożsamością; każda z tych kategorii wymaga drugiej³⁶. Erving Goffman z kolei pisze: „Pojęcie twarzy można zdefiniować jako pozytywną wartość społeczną przypisywaną osobie w danej sytuacji spotkania, gdy inni przyjmują, że trzyma się ona określonej roli. Twarz jest obrazem własnego «ja» naszkicowanym w kategoriach uznania atrybutów społecznych”³⁷. Technikami twarzy należy zaś nazywać wszelkie działania komunikacyjne harmonizujące z twarzą³⁸. Praktyki podejmowane wobec drugiej osoby objęte są regułami postępowania, stanowiącymi wytyczne dotyczące zalecanego sposobu zachowania ze względu na to, „że

³⁵ Por. H u, dz. cyt., s. 45.

³⁶ Por. K. T r a c y, *The Many Faces of Facework*, w: *Handbook of Language and Social Psychology*, red. H. Giles, W.P. Robinson, John Wiley & Sons, Chichester – New York – Brisbane – Toronto – Singapore 1990, s. 210.

³⁷ G o f f m a n, *Rytuał interakcyjny*, s. 5n.

³⁸ Por. tamże, s. 13.

tak wypada i należy³⁹. Praktyki takie mieć charakter substancjalny i wówczas „mają znaczenie same przez się [...] kiedy każdy ma poczucie, że uczestnikom chodzi przede wszystkim o wydzźwięk symboliczny ich działań⁴⁰ oraz ceremonialny, o drugoplanowym znaczeniu, „jako konwencjonalne środki przekazu, za pośrednictwem których jednostka wyraża swój charakter lub opinie na temat innych uczestników i samej sytuacji⁴¹. Zdaniem Goffmana, stosując techniki twarzy, należy odnosić się wprost do godnościowego wymiaru osoby (są to reguły substancjalne) i manifestować to zachowaniami, które w danej kulturze zarezerwowane są do przekazywania takich znaczeń (są to reguły ceremonialne). Reguły ceremonialne mogą przybierać formy językowe, proksemiczne, rytualne, mogą być wyrażane mową ciała. W przypadku okazywania szacunku mają postać symbolicznych środków wyrażania uznania wobec osoby, do której są adresowane, ujawniają stosunek do ich adresata⁴². „W wyrazach poważania – pisze Goffman – jest z reguły zawarta pewna obietnica, symboliczna deklaracja i przyrzeczenie, że działający będzie w danej sytuacji traktował adresata w określony sposób. Składając je, działający potwierdza, że przyjmuje do wiadomości i zgadza się respektować oczekiwania i obowiązki adresata zarówno te substancjalne jak i ceremonialne. Tym samym aktorzy zobowiązują się podtrzymywać koncepcję «ja», którą adresat ich działania przyjął za sprawą postrzeganych reguł⁴³. Techniki twarzy mogą mieć różny charakter, mogą być związane z obroną własnej twarzy, naprawą twarzy po uchybieniach, takich, jak utrata kontroli nad środkami ekspresji prowadząca do faux pas lub obraźliwe żarty⁴⁴, ale także mogą dotyczyć „dawania twarzy” (ang. face-giving)⁴⁵ – i wówczas podejmujemy działania świadczące o naszym stosunku do adresata⁴⁶. Dać twarz to zastosować takie środki wyrazu, które świadczą, że traktujemy drugą osobę jak dysponenta godności. W tym przypadku w trakcie interakcji substancjalnie odnosimy się do reguł potwierdzających uznanie godności drugiej osoby i reguł ceremonialnych, czyli językowo, proksemicznie, rytualnie, a także poprzez mowę ciała demonstrujemy swoją postawę wobec uczestnika interakcji.

³⁹ Tamże, s. 48.

⁴⁰ Tamże, s. 54.

⁴¹ Tamże.

⁴² Por. tamże, s. 57.

⁴³ Tamże, s. 61.

⁴⁴ Tamże, s. 13-21.

⁴⁵ S. T i n g - T o o m e y, *Translating Conflict Face-Negotiation Theory into Practice*, w: *Handbook of Intercultural Training*, red. D. Landis, J.M. Bennett, M.J. Bennett, Sage, Thousand Oaks 2004, s. 234.

⁴⁶ Por. E. G r i f f i n, *Podstawy komunikacji społecznej*, tłum. O. Kubińska, W. Kubiński, M. Kacmajor, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003, s. 447.

GODNOŚĆ JAKO DAR
MOŻLIWE KONSEKWENCJE SPOŁECZNE

Po zdefiniowaniu pojęcia godności i rozpoznaniu sposobów jej manifestowania w interakcjach ludzkich, jako ostatni wątek rozważone zostaną możliwe konsekwencje przyjęcia bezwarunkowej zasady, że każdy, z kim się komunikuję (wchodzę w interakcję), „ma” w sobie godność. Chodzi o przemyślenie potencjalnych następstw społecznych związanych z powszechnym stosowaniem technik twarzy, takich, jak dawanie twarzy. Jako narzędzie conceptualne zostanie tu wykorzystany klucz kategoryzacyjny zastosowany przez Piotra Sztompkę w odniesieniu do zaufania⁴⁷. Wydaje się to uzasadnione, ponieważ podstawą zaufania jest mechanizm związany z oddziaływaniem społecznym, czyli regułą wzajemności głoszącą, że jeżeli jakaś jednostka podejmuje określony rodzaj zachowań wobec drugiej, to istnieje duże prawdopodobieństwo, że zachowania te zostaną odwzajemnione⁴⁸. Sztompka wprowadza na tej podstawie pojęcie zaufania obligującego, czyli takiego, w którym czynnie wyrażamy przekonanie o czyjejś wiarygodności, i „chcemy w ten sposób dodatkowo zobligować partnera do spełnienia naszych oczekiwań”⁴⁹. Uściślając, „udzielenie komuś kredytu zaufania jest jednocześnie nawiązaniem relacji zobowiązującej, obdarzanie zaufaniem powoduje, że jednostka sama zostaje nim obdarzona”⁵⁰. Per analogiam, w naszym przypadku chodziłoby o wywołanie zachowań godnościowych przez zastosowanie technik dawania twarzy. Okazując szacunek czyjejś godności, zwiększam prawdopodobieństwo zarówno tego, że osoba ta odwzajemni taki sposób interakcyjnego działania, czyli prowokuję ją do zastosowania technik dawania twarzy, jak i – zgodnie z rozpoznaniem Goffmana – że podtrzyma ona koncepcję „ja”: potraktowana godnie, zacznie myśleć o sobie jako osobie godnej i w konsekwencji będzie (być może) zachowywać się godnie. Dawana godność będzie wówczas oddziaływała obligująco. Oczywiście, tak jak w przypadku zaufania obligującego, takie eksperymenty społeczne związane są z różnymi rodzajami ryzyka, a świadomość ich istnienia powstrzymuje nas przed podejmowaniem owych eksperymentów. Być może jednak opór ten nie stanowi efektu naszych negatywnych doświadczeń, lecz związany jest z ogólną negatywną wizją człowieka, czyli z tym, co Rutger Bregman określa mianem „nocebo”⁵¹.

⁴⁷ Zob. P. S z t o m p k a, *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Znak, Kraków 2007.

⁴⁸ Por. R. C i a l d i n i, *Zasady wywierania wpływu społecznego*, tłum. B. Wojciszke, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002, s. 35-64.

⁴⁹ S z t o m p k a, dz. cyt., s. 76.

⁵⁰ G. O s i k a, *Zaufanie – kapitał negocjacyjny*, w: „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja i Zarządzanie” 2013, nr 65, s. 301.

⁵¹ Zob. R. B r e g m a n, *Humankind: A Hopeful History*, Little, Brown and Company, New York – Boston – London 2020; t e n ż e, *Homo sapiens. Ludzie są lepsi niż myślisz*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2020.

Zjawisko to jest przeciwieństwem efektu placebo, opartego na znanych w psychologii społecznej i socjologii mechanizmach, zwanych samospełniającą się przepowiednią: myśl, w którą uwierzemy, uzyskuje potencjalność do stania się prawdą⁵². „Istnieje głęboko zakorzeniony mit, że ludzie z natury są samolubni, agresywni i szybko wpadają w panikę. Holenderski biolog Frans de Waal lubi go nazywać teorią fasady: to przekonanie, że cywilizacja jest niczym innym jak cienką ścianą, która pęknie przy najlżejszym naciśnięciu. W rzeczywistości jest wręcz odwrotnie. To właśnie wtedy, gdy pojawia się kryzys – gdy spadają bomby lub nadchodzi powódź – my, ludzie, stajemy się najlepsi”⁵³.

Odwracając trend, do którego odnosi się teoria fasady, warto wskazać przypadki ukazujące, jak przełamanie obaw może oddziaływać konstruktywnie, czyli przykłady tego, co może lub mogłoby się stać, gdybyśmy wprowadzili do swoich praktyk społecznych obligacyjne techniki dawania twarzy.

Pierwszy przykład podsuwa Bregman, opisując wizytowane przez niego norweskie więzienie w Halden niedaleko Oslo. „Halden jest podręcznikowym przykładem tego, co można nazwać «niekomplementarnym więzieniem». Zamiast odzwierciedlać zachowanie zatrzymanych, pracownicy nadstawiają drugi policzek – nawet wobec najgorszych zbrodniarzy. Strażnicy nie noszą broni. «Rozmawiamy z chłopakami», mówi jeden z nich, «to jest nasza broń»”⁵⁴ – relacjonuje Bregman swoje wywiady ze strażnikami.

W Norwegii strażnicy więzienni muszą ukończyć dwuletni program szkoleniowy, który obejmuje umiejętność nawiązywania dobrych relacji z zatrzymanymi. Program zastosowany w tym więzieniu oparty jest na idei bezpieczeństwa dynamicznego – w odróżnieniu od bezpieczeństwa statycznego, czyli zastosowania cel, krat czy kamer. Istotą tego programu jest zapobieganie złym intencjom, nie zaś złym zachowaniom. „«To naprawdę bardzo proste» – wyjaśnia strażnik z Bastøy Tom Eberhardt. Traktuj ludzi jak brud, a będą brudni. Traktuj ich jak ludzi, a będą się zachowywać jak ludzie”⁵⁵. Interesujący jest także ekonomiczny aspekt tych rozwiązań: w dłuższej perspektywie, uwzględniającej przywrócenie osób osadzonych do życia społecznego, system ten jest o połowę tańszy od rozwiązań klasycznych⁵⁶.

Eksperyment społeczny wprowadzony w Halden zdaje się potwierdzać wyniki innych badań, przeprowadzonych przez Philipa G. Zimbardo roku w 1971 na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Stanforda. Eksperyment Zimbardo, chociaż zaplanowano go na czternaście dni, zakończył się już po sześciu, ze

⁵² T e n ż e, *Humankind*, s. 9n.

⁵³ T e n ż e, *Homo sapiens*, s. 19. Por. F. d e W a a l, *Bonobo i ateista. W poszukiwaniu humanizmu wśród naczelnych*, tłum. K. Kornas, Copernicus Center Press, Kraków 2018, s. 43.

⁵⁴ B r e g m a n, *Homo sapiens*, s. 287.

⁵⁵ Tamże, s. 289.

⁵⁶ Por. tamże, s. 290.

względem na radykalizację zachowań jego uczestników. Celem badań było realistyczne odtworzenie interakcji zachodzących między więźniami a strażnikami i obserwowanie, jak role odgrywane w danej sytuacji wpływają na ludzkie zachowania⁵⁷. Zimbardo tak relacjonuje wnioski ze swoich badań: „Więzienia są miejscami, które ponizają ludzkość, niszczą szlachetność ludzkiej natury i wydobywają to, co najgorsze w relacjach społecznych między ludźmi. Są równie złe dla strażników i dla więźniów pod względem destrukcyjnego wpływu na samoocenę, poczucie sprawiedliwości i relacje międzyludzkie”⁵⁸. Jeśli zaś odbierzemy strażnikom „narzędzia władzy” i wyposażymy ich w miękkie środki oddziaływania społecznego, możemy stworzyć miejsce „ludzkiej” resocjalizacji, takie jak Halden.

Drugi przykład odnosi się do strategii negocjacyjnej, czyli metody rozwiązywania konfliktów. W ramach inicjatywy naukowej Harvard Negotiation Project Roger Fisher i Scott Brown opracowali na podstawie własnych doświadczeń zestaw działań mających szansę podnieść efektywność rozmów⁵⁹. Kluczowa w podejściu Fishera i Browna jest tak zwana zasada bezwarunkowego konstruktywizmu, w realizacji której ważną rolę odgrywa bezwarunkowa akceptacja drugiej strony, polegająca, najogólniej rzecz ujmując, na okazywaniu szacunku, czyli stosowaniu technik dawania twarzy oraz uznawania równorzędnego statusu rozmówców⁶⁰: „Demonstrowanie akceptacji dla partnera jest zarówno początkowym aktem, jak i ciągłym wymogiem. Każde wydarzenie w relacji jest okazją do osądzania i odrzucania partnera albo do demonstrowania zainteresowania utrzymaniem kontaktów z nim. Poważne traktowanie innych pozwala mądrze zarządzać różnicami”⁶¹. W tym przypadku techniki dawania twarzy traktowane są jako element strategii, zgodnie z opisywanym wcześniej mechanizmem działania: kiedy rozmówcy odnoszą się do siebie z godnością, obligują się wzajemnie do „dobrego traktowania”, usuwają preteksty do stosowania technik rywalizacyjnych, a także pomagają sobie we wzajemnym otwieraniu się na potrzeby drugiej strony, przyspieszając tym samym proces rozwiązywania konfliktu.

⁵⁷ Por. S. Brenton, R. Cohen, *Polowanie na ludzi*, tłum. L. Stawowy, Wydawnictwo Literackie Muza, Warszawa 2003, s. 82-106; zob. też: *Stanford Prison Experiment: A Simulation Study on the Psychology of Imprisonment*, <https://www.prisonexp.org/>.

⁵⁸ P.G. Zimbardo, C. Maslach, C. Haney, *Reflections on the Stanford Prison Experiment: Genesis, Transformations, Consequences*, w: *Obedience to Authority: Current Perspectives on the Milgram Paradigm*, red. T. Blass, Lawrence Erlbaum, Mahwah, New Jersey, 1999, s. 13 (tłum. fragm. – G.O.).

⁵⁹ Por. R. Fisher, S. Brown, *Getting Together: Building a Relationship That Gets Yes*, Penguin Books, New York 1989; c i ż, *Nietoksyczne negocjacje*, tłum. M. Kowalczyk, Helion, Gliwice 2010.

⁶⁰ Por. c i ż, *Nietoksyczne negocjacje*, s. 161-180.

⁶¹ Tamże, s. 180.

*

W niniejszych rozważaniach podjęto próbę analizy interakcyjnego wymiaru godności. Zmierzano do odpowiedzi na pytanie, jaki efekt społeczny można uzyskać, przyjmując, że respektowanie godności człowieka wpisane jest w każdą ludzką interakcję, a w szczególności do wskazania możliwych konsekwencji interpersonalnych bezwarunkowego stosowania technik dawania twarzy jako zasady interakcyjnej – w tym duchu należy rozumieć sugerowany w tytule „dar” godności.

W przedstawionych w artykule badaniach zastosowano metodę analizy konceptualnej ze względu na jej potencjał teoriiotwórczy. Dokonano regulacji pojęcia godności, wskazując, że możemy ją rozumieć jako dyspozycję jednostki do takiego realizowania się w świecie, które wynika z autentycznego poczucia własnej wartości, oraz do działania pozwalającego przekraczać siebie, wyrastać ponad uwarunkowania i różnorakie determinizmy, budować poczucie autonomii oraz doświadczać swojej wolności. Opisano założenia pozwalające analizować godność w wymiarze interakcyjnym jako aspekt praktyk społecznych. Do tego celu wykorzystano pojęcia twarzy oraz technik twarzy jako kategorie analityczne pomocne w rozpatrywaniu manifestacji godności, jakimi dysponujemy w trakcie przebiegu interakcji. Ostatecznie wskazano na ewentualne korzyści związane z powszechnym wprowadzeniem tego typu praktyk do życia społecznego. Celowo odniesiono się do przykładów konkretnych zastosowań, które umożliwiają ocenę wartości proponowanych rozwiązań. Nie ma jednak wątpliwości, że konieczne są dalsze badania pozwalające dokonać bardziej szczegółowej ewaluacji uwarunkowań wskazujących na potencjalną skuteczność technik dawania twarzy. Najważniejszy w tym kontekście wydaje się fakt przełamania efektu nocebo, czyli uznanie, że dar godności nie tyle ma charakter normatywny, ile może podsuwać optymalny sposób budowania ludzkich interakcji.

BIBLIOGRAFIA / BIBLIOGRAPHY

- Bregman, Rutger. *Humankind: A Hopeful History*. New York, Boston and London: Little, Brown and Company, 2020.
- . *Homo sapiens: Ludzie są lepsi niż myślisz*. Translated by Emilia Skowrońska. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie, 2020.
- Brenton, Sam, and Reuben Cohen. *Polowanie na ludzi*. Translated by Ludwik Stawowy. Warszawa: Wydawnictwo Literackie Muza, 2004.
- Cialdini, Robert. *Zasady wywierania wpływu społecznego*. Translated by Bogdan Wojciszke. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2002.

- Dan-Cohen, Meir. "Introduction: Dignity and Its (Dis)content." In *Dignity, Rank, & Rights*. Edited by Jeremy Waldron. New York: Oxford University Press, 2012.
- Dickson, Adom, et al. "Theoretical and Conceptual Framework: Mandatory Ingredients of A Quality Research." *International Journal of Scientific Research* 7, no. 1 (2018): 438–41.
- Dupré, Catherina. *The Age of Dignity: Human Rights and Constitutionalism in Europe*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2015.
- Furner, Jonathan. "Conceptual Analysis: A Method for Understanding Information as Evidence, and Evidence as Information." *Archival Science*, no. 4 (2004): 233–65.
- Fisher, Roger, and Scott Brown. *Getting Together: Building a Relationship That Gets Yes*. New York: Penguin Books, 1989.
- . *Nietoksyczne negocjacje*. Translated by Marcin Kowalczyk. Gliwice: Helion, 2010.
- Gadacz, Tadeusz. *Historia filozofii XX wieku: Nurty 2*. Kraków: Znak, 2009.
- Gilson, Lucy L., and Caren B. Goldberg. "So, What Is a Conceptual Paper?" *Group & Organization Management* 40, no. 2 (2015): 127–30.
- Goffman, Erving. *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*. Chicago: Aldine Publishing Company, 1967.
- . *Rytuał interakcyjny*. Translated by Alina Szulżycka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- Graeber, David, and David Wengrow. *Narodziny wszystkiego: Nowa historia ludzkości*. Translated by Robert Filipowski. Poznań: Zysk i s-ka, 2022.
- Griffin, Em. *Podstawy komunikacji społecznej*. Translated by Olga Kubińska, Wojciech Kubiński, and Magdalena Kacmajor. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2003.
- Guerrero van der Meijden, Jadwiga. *Person and Dignity in Edith Stein's Writings*. Berlin and Boston: Walter de Gruyter, 2019.
- Herrman, Charles. "What Is Dignity?" *Eidos: A Journal For Philosophy of Culture* 3, no. 3(9) (2019): 103–25.
- Hu, Hsien Chin. "The Chinese Concept of 'Face.'" *American Anthropologist* 46, no. 1 (1944): 45–64.
- Ingarden, Roman. *Książeczka o człowieku*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1987.
- Internet Encyclopedia of Philosophy, s.v. "Human dignity." <https://iep.utm.edu/human-dignity/>.
- Jaakkola, Elina. "Designing Conceptual Articles: Four Approaches." *AMS Review* 3, no. 10 (2020): 18–26.
- Kant, Immanuel. *Uzasadnienie metafizyki moralności*. Translated by Mściśław Wartenberg. Warszawa: PWN, 1984.
- Kozielecki, Józef. *O godności człowieka*. Warszawa: Czytelnik, 1977.
- Lebech, Matte. *On the Problem of Human Dignity: A Hermeneutical and Phenomenological Investigation*. Würzburg: Verlag Königshausen & Neumann GmbH, 2009.

- . “What is Human Dignity?” *Maynooth Philosophical Papers 2* (2003): 1–12.
- Lévinas, Emmanuel. *Całość i nieskończoność: Esej o zewnętrzności*. Translated by Małgorzata Kowalska. Warszawa: PWN, 1998.
- Miklaszewska, Justyna. “Godność człowieka w koncepcji Immanuela Kanta a doświadczenie Auschwitz.” *Ruch Filozoficzny* 72, no. 4 (2017): 47–64.
- Nordenfelt, Lennart. *The Concept of Dignity: An Analysis*. Tullinge: Ersta Sköndal Bräcke högskola, 2021.
- Osika, Grażyna. “Humanistic and Social Dimensions of Cobotization in the Context of Implementation Industry 5.0.” *Scientific Papers of Silesian University of Technology*, no. 165 (2022): 259–74.
- . “Zaufanie – kapitał negocjacyjny.” *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Organizacja i Zarządzanie*, no. 65 (2013) 293–306.
- Picker, Edmund. *Godność człowieka a życie ludzkie: Rozbrat dwóch fundamentalnych wartości jako wyraz narastającej relatywizacji człowieka*. Translated by Jarosław Merecki. Warszawa: Oficyna Wydawnicza, 2007.
- Pico della Mirandola, Giovanni. *Oratio de hominis dignitate. Mowa o godności człowieka*. Translated by Zbigniew Nerczuk and Mikołaj Olszewski. Warszawa: IFiS PAN, 2010.
- Rosen, Michael. *Dignity: Its History and Meaning*. Cambridge: Harvard University Press, 2018.
- Spaemann, Robert. “O pojęciu godności człowieka.” In *To co naturalne: Eseje antropologiczne*. Translated by Jarosław Merecki. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2022.
- Spiegelberg, Herbert. “Human Dignity: A Challenge to Contemporary Philosophy.” In *Human Dignity: This Century and the Next*. Edited by Rubin Gotesky and Ervin Laszlo. Amsterdam: Gordon & Breach, 1976.
- Staffen, Marcio R., and Mher Arshakyan. “About the Principle of Dignity: Philosophical Foundations and Legal Aspects.” *Seqüência (Florianópolis)* 75 (2011): 43–62.
- Stanford Prison Experiment. *Stanford Prison Experiment: A Simulation Study on the Psychology of Imprisonment*. <https://www.prisonexp.org/>.
- Stuart, Michael T. “Philosophical Conceptual Analysis as an Experimental Method.” In *Meaning, Frames, and Conceptual Representation*. Düsseldorf: Düsseldorf University Press, 2015.
- Sztompka, Piotr. *Zaufanie: Fundament społeczeństwa*. Kraków: Znak, 2007.
- Ting-Toomey, Stella. “Translating Conflict Face-Negotiation Theory into Practice.” In *Handbook of Intercultural Training*. Edited by Dan Landis, Janet M. Bennett, and Milton J. Bennett. Thousand Oaks: Sage, 2004.
- Tracy, Karen. “The Many Faces of Facework.” In *Handbook of Language and Social Psychology*. Edited by Howard Giles and Peter W. Robinson. Chichester, New York, Brisbane, Toronto and Singapore: John Wiley and Sons, 1990.

- de Waal, Frans. *Bonobo i ateista: W poszukiwaniu humanizmu wśród naczelnych*. Translated by Krzysztof Kornas. Kraków: Copernicus Center Press, 2018.
- Waldron, Jeremy. *Dignity, Rank, and Rights*. New York: Oxford University Press, 2012.
- Warmbier, Adriana. "Rozwój świadomości moralnej i formy doskonalenia motywacji." In *Spór o podmiotowość: Perspektywa interdyscyplinarna*. Edited by Adriana Wambier. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2016.
- Wojtyła, Karol. "Osoba i czyn." In Wojtyła, "Osoba i czyn" oraz inne studia antropologiczne. Lublin Towarzystwo Naukowe KUL, 2000.
- Zhang, Qianfan. *Human Dignity in Classical Chinese Philosophy: Confucianism, Mohism, and Daoism*. New York: Palgrave Macmillan, 2016.
- Zimbardo, Philip G., Christina Maslach, and Craig Haney. "Reflections on the Stanford Prison Experiment: Genesis, Transformations, Consequences." In *Obedience to Authority: Current Perspectives on the Milgram Paradigm*. Edited by Thomas Blass. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 1999.

ABSTRAKT / ABSTRACT

Grażyna OSIKA – Dar godności. O interakcyjnym znaczeniu technik „dawania twarzy”
DOI 10.12887/37-2024-1-145-07

Celem niniejszych rozważań był opis sposobów realizacji założeń godnościowych w trakcie przebiegu interakcji. Postawione pytanie badawcze dotyczyło możliwych konsekwencji interpersonalnych bezwarunkowego stosowania zasad godnościowych. Z analitycznego punktu widzenia za kluczowe uznano kategorie twarzy oraz techniki dawania twarzy, jako podstawy praktyk pozwalających analizować godność w wymiarze interakcyjnym. Wskazano na ewentualne korzyści związane z powszechnym wprowadzeniem tego typu praktyk do życia społecznego; ten aspekt badań może mieć także charakter aplikacyjny. Za najbardziej znaczące osiągnięcie niniejszego opracowania, poszerzające obszar badań, należy uznać próbę ujęcia interakcyjnego wymiaru godności.

Słowa kluczowe: godność, twarz, techniki twarzy, godność obligacyjna, zasada bezwarunkowego konstrukttywizmu.

Kontakt: Katedra Stosowanych Nauk Społecznych, Wydział Organizacji i Zarządzania, Politechnika Śląska, ul. Akademicka 2A, 44-100 Gliwice
E-mail: grazyna.osika@polsl.pl

Grażyna OSIKA, The Gift of Dignity: On the Interactional Significance of Face-giving Techniques

DOI 10.12887/37-2024-1-145-07

The purpose of the study was to describe the ways in which dignity assumptions are implemented during interactions. The research question concerned possible interpersonal consequences of the unconditional application of dignity principles. From an analytical point of view, the categories of face and face-giving techniques were considered as the basis for practices that enable an analysis of dignity in the interactional dimension. Possible benefits associated with the widespread implementation of such practices into social life were pointed out; this aspect of the research may also be of an applied nature. An attempt to capture the interactional dimension of dignity, thus extending the research area, should be considered the most significant achievement of the present work.

Keywords: dignity, face, facework, dignity obligation, the principle of unconditional constructiveness

Contact: Department of Applied Social Sciences, Faculty of Organization and Management, Silesian University of Technology, ul. Akademicka 2A, 44-100 Gliwice, Poland

E-mail: grazyna.osika@polsl.pl